

BOSTAD igår: Genya

År 1940 tvångsflyttades över hundratusen judar från sina hem till det nyuppsatta gettot i Lodz i Polen. De flesta tvingades lämna allt de ägde och många hamnade på gatan.

– Jag vet inte så mycket om det som hände min farmor Genya, säger barnbarnet Linda, 22 år, som är född och uppvuxen i Sverige. Jag önskar att farmor hade berättat mer innan hon gick bort, för det är så mycket jag undrar över.

Att tvångsflytta judar som Lindas farmor gjorde det möjligt för nazisterna att räkna och registrera den judiska befolkningen och plundra deras hem. Det innebar också att nazisterna fick tillgång till gratis arbetskraft och att icke-judar kunde flytta in i de tomma bostäderna.

Att upprätta judiska getton i de stora städerna var en del av nazisternas anti-judiska politik. Det var helt enkelt stadsdelar dit judar tvingades flytta. Nazisterna satte upp skyltar som förbjöd icke-judar att beträda gettoområdet. Andra skyltar som var vända in mot gettot informerade om straffet

för att försöka ta sig ut: Döden. Lindas farmor Genya föddes i en förort till Lodz.

– Nära en tredjedel av befolkningen i Lodz var judisk före andra världskriget, berättar Linda. Det är svårt att fatta idag. Det finns knappt något judiskt liv alls kvar.

Polen invaderades av Nazityskland 1939. Det blev början på Andra världskriget och förföljelsen av judarna i Polen. Det började med att ett påbud gick ut i Lodz: Judar skulle bära en judisk stjärna på sina ytterkläder. Stjärnan skulle vara minst tio centimeter i diameter och ”jude-gul”. Därefter upprättades Lodz-gettot i februari 1940. Lindas farmor och över 150,000 andra judar tvingades in i den inhägnade stadsdelen. Trängseln var fruktansvärd och människor dog varje dag i det överbefolkade gettot, av hunger, sjukdomar och terror. Tyskarna genomförde regelbundna avrättningar genom hängning eller arkebusering för att förhindra mot-

stånd. Och hela tiden deporterades invånarna i tiotusentals till förintelselägren. Först till Chelmno och senare till Auschwitz. Många gasades ihjäl direkt, andra måste arbeta. Genya tvingades till slavarbete i flera olika läger.

– Farmor berättade för pappa att hon nästan bara åt potatisskal under flera års tid, säger Linda. Min pappa tror att hon överlevde i lägren för att hon var duktig på att sy. Hon arbetade med att sy på lädret på tyskarnas ridbyxor. Hon sydde väldigt snabbt och det gjorde att hon ofta fick en extra bit bröd. Sedan såg hon att tyskarna tömde maten i soptunor. Då smög hon fram och tog potatisskalen, slickade av det smutsiga och åt skalen.

Efter kriget kom Genya ensam till Sverige med Röda Korsets vita bussar.

– När farmor kom hit vägde hon 35 kilo. Hon hade mask i magen och led av TBC. Först hamnade hon på ett sanatorium i Tierp och sedan började hon jobba på en syfabrik i Uppsala. Det var där hon träffade min farfar. Han hade fyra syskon före kriget. Tre överlevde men hans yngsta syster och föräldrarna dog i Auschwitz.

BOSTAD idag: Jean-Claude

När Jean-Claude var tre år gammal mördades hans mamma, pappa, storebror och lillasyster i folkmordet i Rwanda 1994. Familjens hem totalförstördes.

Minst 800 000 människor mördades under de 100 dagar som folkmordet pågick. Via radion uppmanade landets regering alla som tillhörde folkgruppen, hutus, att döda alla tutsis. Jean-Claudes familj var tutsis och i radiosändningarna påstods att tutsierna var ”falska som ormar och smutsiga som kackerlackor” och att ”hutuerna måste göra sig av med skadedjuren”.

Beväpnade män kom till Jean Claudes hem och dödade hans familj. De brände ned hus, förstörde åkrarna och stal getter och kor. Många av mördarna var familjens egna granar.

– På ett sätt kan man väl säga att jag hade tur, för min pappas farbror lyckades rädda mig, säger Jean-Claude.

Farbrodern och Jean-Claude flydde för sina liv tillsammans med hundratusentals andra.

Enda chansen att överleva var att ta sig till ett grannland och söka skydd i något av de flyktingläger som bekostades av FN:s flyktingorgan UNHCR och drevs av organisationer som Röda Korset.

– Vi tog oss över Akanyaru-floden till Burundi. Jag hamnade i ett flyktingläger för barn.

I flyktinglägren bodde uppemot 100 000 personer i tält. De behövde mat, vatten och sjukvård. Brist på brännved var ett stort problem. Flyktingarna behövde göra upp eld för att kunna laga mat och värma vatten för att kunna tvätta sig. Sjukdomar spreds snabbt och många som lyckats fly folkmordet dog istället av kolera eller tyfus.

– Efter ett halvår sattes vi på bussar tillbaka hem igen, säger Jean-Claude. Jag minns att alla bussar var fulla med barn. När vi kom tillbaks till Rwanda, hamnade jag på ett stort hem för barn som hade förlorat sina föräldrar i folkmordet. Den

första tiden väntade jag hela tiden på att mamma skulle komma och hämta mig. Men hon kom aldrig. Efter ett par år förstod jag att hon också hade mördats.

Efter nästan sju år, när Jean Claude var 11 år, hittades han av sin faster.

– Hon älskade mig som sin egen son. Det kändes som om jag hade fått en ny mamma!

Men efter bara ett år dog fastern i en bilolycka.

– Livet kändes så meningslöst och orättvist. Jag ville bara dö. Men en dag berättade en granne att hon hade hört att två av mina yngre kusiner levde och bodde på barnhem. Jag hade ju själv bott på barnhem så jag visste hur det var. Även om man får mat, någonstans att bo och kanske till och med får gå i skolan, känns det alltid som om det är något som saknas. Jag ville ge dem ett hem.

Idag bor Jean-Claude med sina kusiner i ett litet hus som de fått av AOCM, en organisation för av barn och ungdomar som överlevde folkmordet.

– Om de inte hade hjälpt mig hade jag hamnat på gatan och aldrig fått chansen att gå i skolan. Nu känns det som om jag och mina kusiner har en framtid.

BOSTAD: IGÅR

Under nazitiden i Tyskland tvingades miljontals judar att lämna sina hem. Judar tvångsförflyttades till särskilda områden, så kallade getton. Även tyska romer tvingades ibland att leva i vissa getton. Judarna tvingades att hastigt lämna sina hus och lägenheter och nästan alla sina personliga ägodelar. En del fördes direkt till koncentrations- och förintelsläger som Auschwitz. Andra transporterades till så kallade getton.

Upprättandet av getton var ett första steg i nazisternas kontroll över den judiska befolkningen. Judarna separerades från den icke-judiska befolkningen. Att tvångsförflytta judar gjorde det också möjligt för nazisterna både att räkna och registrera den judiska befolkningen och plundra deras hem. Det innebar också att tyskarna fick gratis arbetskraft. I gettoområdet levde människor under fruktansvärda förhållanden. Ibland bodde 15 personer eller fler i ett enda rum och det var ständig brist på mat, vatten och brännved. Trångboddhet, hunger, sjukdomar och terror skördade varje dag nya dödsoffer i det överbefolkade gettot. Situationen förvärrades hösten 1941 då gettobefolkningen ökade. Skolorna fick stänga, det blev matbrist och det andliga motståndet bröts ner.

BOSTAD: IDAG

Rätten till lämplig bostad ingår i rätten till en tillfredsställande levnadsstandard i FN:s Allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Tak över huvudet, mat för dagen och god hälsa är nödvändigt för ett värdigt liv och en grundförutsättning för att kunna utnyttja många andra rättigheter.

I rätten till lämplig bostad ingår att kunna leva i säkerhet, fred och värdighet. Ordet "lämplig" är viktigt. Det räcker inte med tak och väggar. Du ska bland annat ha tillgång till rent dricksvatten och el. Att vara hemlös betyder inte heller bara att sakna husrum utan också otrygghet. Utan telefonnummer, adress, en plats där man kan tvätta sig och byta kläder är det svårt att få jobb. Och utan arbete är det svårt att få bostad. Antalet hemlösa i världen har ökat de senaste åren. Enligt FN lever ungefär 1,6 miljarder människor i världen idag i oacceptabla bostäder, gjorda av exempelvis pappkartonger eller plastskynken. Dessutom finns det omkring 100 miljoner människor som helt saknar bostad. Inom EU finns ungefär 4,5 miljoner hemlösa och bland dem ökar antalet ungdomar och kvinnor. Även i Sverige ökar antalet hemlösa människor, framförallt i storstäderna. Det finns flera olika grupper av

hemlösa och många olika orsaker till hemlöshet. Det kan handla om allt ifrån fattigdom till att människor drabbats av naturkatastrofer, förhållanden som tagit slut, drogmissbruk eller psykiskt sjukdom. De sistnämnda drabbas ofta av vräkning. Men alla har rätt till bostad. Även de som har svårt att sköta sitt boende.

BOSTAD: IMORGON

Världens ledare har lovat att halvera fattigdomen och höja levnadsstandarden på jorden till 2015. Det löftet gavs vid FN:s toppmöte år 2000, och kallas för millenniemålen.

År 2006 hade 192 länder ställt sig bakom målsättningen. Enligt FN finns det minst en miljard människor som behöver en bättre bostad. Det skulle behöva byggas ungefär 35 miljoner hus per år i städerna i utvecklingsländerna, eller 95 000 stycken per dag, om alla som behöver det skulle få en lämplig bostad.

Intervjun med Linda gjordes ursprungligen för tidningen 27 januari av Pontus Andersson. Jean-Claude är intervjuad av Andreas Lönn. Du kan läsa mer om folkmordet i Rwanda på: www.childrensworld.org.

DISKUTERA

- ▶ Jämför Genyas och Jean-Claudes berättelser. Vilka var/är de viktigaste skillnaderna i deras livsöden? Vilka erfarenheter har de gemensamt?
- ▶ Många hemlösa i Sverige idag är svårt psykiskt sjuka och/eller missbrukare. Har man rätt till bostad, även om man har svårt att betalar räkningar eller stör sina grannar?
- ▶ Vilka andra rättigheter kan man inte utnyttja om man saknar en trygg bostad med tillräcklig standard? Läs igenom den Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och fundera över vilka rättigheter som påverkas.

UNDERSÖK/TA REDA PÅ

1. Antalet hemlösa ökar i världen. Vad beror detta på?
2. Antalet hemlösa ökar i Sverige. Vad beror detta på? Var i Sverige finns de?
3. Hur många är hemlösa i din egen hemkommun? Vad görs för att hjälpa dem?
4. Leta i tidningar eller på internet efter en intervju med en person som är hemlös i Sverige idag. Skriv en egen berättelse om honom/henne och om dina egna tankar och känslor inför personens livsöde.

MER INFORMATION

Sök information på biblioteket eller på internet. Du kan också kontakta organisationer som arbetar för allas rätt till en lämplig bostad i Sverige och omvärlden. Du hittar MR-förklaringen i sin

helhet och en tipskatalog med länkar till informationssajter och organisationer som arbetar med MR-frågor på www.levandehistoria.se/mr Sök efter information om

hemlöshet och rätten till bostad på exempelvis: www.unhabitat.org www.humanrights.se www.stadsmissionen.se www.redcross.se/